

نقد و بررسی مواد قانونی راجع به استاندارد و مراجع رسیدگی به دعاوی مربوط به استاندارد

فروغ مصطفی منتقمی

کارشناس ارشد و عضو هیأت علمی موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی
fmontaghami@yahoo.com

استاندارد در حفظ سلامت و ایمنی مصرف‌کنندگان و حمایت از حقوق آنان نقش مهمی ایفا می‌کند. با توجه به اهمیت استیفای حقوق مصرف‌کنندگان زیان‌دیده از مصرف کالاها و خدمات در پی نقض الزامات قانونی مربوط به استانداردهای اجباری، این مقاله به مطالعه درباره مواد قانونی راجع به استاندارد و مراجع رسیدگی به دعاوی مربوط به استاندارد در ایران اختصاص یافته است. یافته‌های حاصل از این مطالعه نشان می‌دهد برای استفاده مطلوب از قوانین مربوط به استاندارد در جهت حمایت از مصرف‌کنندگان ضرورت دارد اصلاحاتی در قوانین مزبور انجام شود.

مقدمه

لزوم تعیین ضوابط و شاخص‌هایی برای تولید کالاها و ارزیابی فعالیت‌های بنگاه‌ها با ارتقای سطح و توسعه علمی و فنی در جوامع مورد توجه قرار گرفت و استانداردسازی به عنوان

حمایت مصرف‌کننده/ استانداردها/ حقوق مصرف‌کننده/

قوانین و مقررات/ ایران

چکیده

حمایت از حقوق مصرف‌کننده با بهره‌گیری از استانداردها در حوزه‌های مختلف صنعت، تولید داخلی، توزیع، واردات و صادرات کالاها و خدمات و همچنین مبادلات بازرگانی اهمیت دارد و می‌توان برای استفاده از انواع استاندارد در حوزه‌های ذکر شده منافع گوناگونی را برشمرد. لزوم دستیابی به فواید استانداردسازی برای مصرف‌کنندگان، اقتصاد ملی و بین‌المللی موجب شده است تا رعایت استانداردها و ارتقای کیفیت کالاها و خدمات در قوانین اقتصادی - بازرگانی کشورها و مقررات سازمان جهانی تجارت مورد توجه قرار گیرد. رعایت قوانین و مقررات مربوط به استانداردهای اجباری در فرآیند تولید، توزیع و مصرف کالاها و خدمات و اعمال ضمانت‌های اجرایی راجع به تخلفات مربوط به

مقوله‌ای حائز اهمیت در عرصه‌های مختلف رواج یافت. اهمیت نقش استانداردسازی در ارتقای کیفیت تولیدات داخلی کشور و بهبود سطح رفاه مصرف‌کنندگان موجب شد تا در سیاستگذاری‌های کلی، برنامه‌های توسعه کشور و قانونگذاری در عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی رعایت استانداردهای مصوب به عنوان الزامات قانونی مورد توجه قرار گیرد. بی‌توجهی به رعایت استانداردهای مربوط به انواع کالاهای موردنیاز مصرف‌کنندگان همواره آسیب‌های جسمی، روانی و خسارات مالی به گروه‌هایی از مردم وارد می‌آورد و در مواردی پیامدهای مخاطرات ناشی از مصرف محصولات زیان بار جبران‌ناپذیر است و آسیب‌ها و ضایعات حاصل از آن‌ها را نمی‌توان صرفاً با دریافت خسارت از اشخاص متخلف قابل جبران دانست. بنابراین ضرورت دارد با بهره‌گیری از شیوه‌های متداول در زمینه حمایت از حقوق مصرف‌کننده، از جمله اجرای قوانین و مقررات راجع به استانداردها و انجام اصلاحات لازم در آن‌ها از مصرف‌کنندگان حمایت شود. بخش نخست این مقاله به مباحث کلی راجع به موضوع اختصاص یافته است. سپس قوانین و مقررات مرتبط با استاندارد و استانداردسازی کالاها و مواد قانونی راجع به صلاحیت مراجع رسیدگی به دعاوی مربوط به استاندارد و ضمانت اجرای جعل نشان استاندارد مورد مطالعه قرار گرفته و در پایان جمع‌بندی و توصیه‌ها ارائه شده است.

۱. طرح موضوع

مفهوم کلی استاندارد قاعده، اصل، مقیاس یا سطح تصویب شده و هر معیاری است که توسط مراجع صالح یا مسئول به عنوان مبنایی برای مقایسه پذیرفته شود. این مقایسه درباره انواع مواد، کالاها و خدمات، عملکردها یا سامانه‌ها با یکدیگر صورت می‌گیرد. بهره‌گیری از معیارهایی واحد و ضوابطی مشترک برای تولید کالاها به منظور دستیابی به سطح قابل قبولی از کیفیت و ایمنی در محصولات با استفاده از تولید انبوه مورد توجه قرار گرفت. زیرا در پی تولید انبوه خسارات ناشی از مصرف کالاها نیز افزایش یافت. از این رو برای کاهش آسیب‌ها و مخاطرات حاصل از کالاها تلاش‌های سازمان‌دهی شده از سوی فعالان

جنبش‌های اجتماعی صورت گرفت تا ا فشار آسیب‌پذیر مانند کارگران و کودکان و گروه‌های مختلف مصرف‌کننده در برابر مخاطرات ناشی از فرآیند تولید و مصرف کالاها و خدمات مورد حمایت قرار گیرند. یکی از ثمرات این تلاش‌ها توجه روزافزون به مقوله‌هایی به نام استاندارد و استانداردسازی بوده است. اهمیت استاندارد سازی موجب شده است موضوع استاندارد در برنامه‌ها و سیاستگذاری‌های کلان کشور نیز مورد توجه قرار گیرد. چنانکه شماری از مواد قانون برنامه سوم توسعه کشور مصوب ۱۳۷۹ به لزوم رعایت استانداردهای فنی و بین‌المللی پرداخته است. در مواد گوناگون قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور مصوب ۱۳۸۳ نیز نقش استانداردسازی در عرصه‌های مختلف مورد توجه بوده و مقرراتی راجع به استانداردسازی و رعایت استانداردهای معتبر در این قانون وجود دارد. افزون بر متن قانون مزبور، بند ۳ سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه نیز با عبارت «اهتمام به ارتقای کیفیت تولید» تلاش جهت بهبود کیفیت تولیدات داخلی را به عنوان یکی از سیاست‌های کلی این برنامه مشخص نموده است. یکی از موضوعات قابل توجه درباره استانداردسازی کالاها وجود سطح قابل قبولی از کیفیت در کالاهای مورد نظر است. بنابراین توجه به ارتقای کیفیت تولید و بهبود مداوم کیفیت محصولات اقدامی در جهت ارتقای سطح استانداردهای مربوطه به کالاهای تولید شده در داخل کشور نیز به شمار می‌آید. افزون بر آن بند (و) ماده ۲۳۴ قانون برنامه پنجم توسعه کشور مصوب ۱۳۸۹ مقرر داشته است که در راستای سیاست‌های کلی برنامه پنجم دولت مکلف است در اجرای مفاد این قانون به نحوی عمل نماید که تا پایان برنامه پنجم توسعه تقویت نظام استاندارد ملی به عنوان یکی از اهداف برنامه تحقق یابد. برای دستیابی به این هدف اقداماتی در کشور انجام شده است. یکی از اقدامات قابل ذکر در زمینه توسعه استاندارد ملی در کشور تدوین سند ملی استانداردسازی توسط سازمان ملی استاندارد است. [۱] اقدام دیگر انتزاع موسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران از وزارت صنعت، معدن و تجارت و تغییر نام آن به سازمان ملی استاندارد ایران به عنوان سازمانی مستقل است که تحت نظر ریاست جمهوری فعالیت

می‌کند. [۲]

یکی از اهداف عمده در تدوین استانداردها حمایت از حقوق مصرف‌کننده است. مقایسه وضعیت عرضه‌کنندگان و وضعیت مصرف‌کنندگان با یکدیگر نشان می‌دهد که این دو گروه از قدرت چانه زنی، وسع مالی و اطلاعات یکسانی بهره‌مند نیستند. بلکه عرضه‌کنندگان از قدرت چانه زنی و وسع مالی بالاتر و اطلاعات تخصصی مربوط به کالاها مانند فرآیند تولید آن‌ها و اجزا و عناصر تشکیل‌دهنده کالاها، عیوب احتمالی موجود در محصولات و مخاطرات ناشی از مصرف آن‌ها برخوردار هستند و به‌خصوص در کشورهای توسعه‌نیافته می‌توانند با استفاده از اقداماتی از قبیل عرضه کالاها نامرغوب، غیراستاندارد و مضر و ارائه اطلاعات نادرست یا گمراه‌کننده درباره کیفیت کالاها و جعل علامت استاندارد حقوق مصرف‌کنندگان را تضییع نمایند. از این رو حمایت از مصرف‌کنندگان کالاها و خدمات با استفاده از شیوه‌ها و اقدامات مختلف، از جمله تدوین و اجرای قوانین حمایت از حقوق مصرف‌کننده و مقررات مربوط به استاندارد اجباری در دنیا متداول شده است.

۲. تعریف استاندارد در متون قانونی و اسناد منتشر شده در کشور

در نصوص قانونی و متون استانداردهای ملی ایران راجع به استاندارد دو تعریف وجود دارد. تعریف نخست استاندارد در بند الف ماده ۲ قانون مواد الحاقی به قانون تأسیس مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران مصوب ۱۳۴۹ ذکر شده است. این بند استاندارد را به شرح زیر تعریف کرده است: "استاندارد برحسب مورد عبارت است از تعیین تمام یا برخی از خصوصیات و مشخصات هر فرآورده از قبیل نوع، جنس، منشأ، مواد اولیه، اجزای تشکیل‌دهنده، ترکیب، ساخت، نحوه استفاده، طرز نصب، کیفیت، کمیت، شکل، رنگ، وضع ظاهری، وزن، ابعاد، عیار، ایمنی، چگونگی بسته‌بندی و علامت‌گذاری، روش آزمایش و همچنین یکنواخت کردن اوراق اداری، اسناد بازرگانی و مالی و امثال آن."

با توجه به واژه‌های به کار رفته در عبارت مزبور می‌توان پی برد که در این عبارت، با ذکر نمونه‌هایی از ویژگی‌های مورد نظر

کالاهای استاندارد با توجه به معیارهای علمی و فنی تولید و عرضه می‌شوند، از ویژگی‌های مناسب، ایمنی لازم و حداقل سطح کیفیت قابل قبول برای تأمین انتظارات مصرف‌کنندگان و حفظ سلامت و بهبود سطح رفاه آنان برخوردارند. افزون بر آن با سایر کالاهای تولید و خریداری شده نیز سازگار هستند. برای تعیین ویژگی‌های مواد و مطابقت کالاها با مشخصات مورد نظر، الزامات و شرایطی در متون و اسناد مربوط به انواع استاندارد تعیین می‌شود. اما راجع به متون استانداردها و اجرای انواع استاندارد نکاتی به شرح زیر قابل توجه است:

۱. استانداردها موضوعات و مندرجات زیر را دربر می‌گیرند: قواعد، شرایط و رهنمودهای متداول، مشخصات کلی یا تفصیلی محصولات، خدمات، آیین‌ها، شیوه‌های تولید و عملکرد سیستم‌های مدیریت.

۲. استانداردها توصیه‌هایی هستند که با استفاده از اطلاعات و تجربه‌های موجود در جوامع بشری و نتایج جدیدترین تحقیقات و مطالعات علمی و فنی برای دستیابی دولت‌ها، بنگاه‌ها و مصرف‌کنندگان به منافع حاصل از آن‌ها از سوی مراجع معتبر و شناسایی شده در زمینه تدوین استاندارد ارائه می‌شوند.

۳. استانداردها در زمان تدوین خود در کشورهای مورد نظر، بی‌آنکه جنبه مقرراتی داشته باشند قابل اجرا، تکرار شونده و اختیاری هستند. از این رو متون استانداردها نصوص قانونی به شمار نمی‌آیند. زیرا استانداردها توسط مؤسسات ملی استاندارد یا سازمان‌های منطقه‌ای یا بین‌المللی دست‌اندرکار در زمینه استاندارد که قانونگذار نیستند، تدوین می‌شوند. [۳] اما در صورتی که مطابقت با استانداردها در قراردادهای یا موافقتنامه‌های منعقد شده به عنوان یکی از شرایط مورد توافق طرف‌های قرارداد یا موافقتنامه گنجانده شود، یا استانداردهای خاصی صریحاً بر اساس قانون مصوب مراجع قانونگذاری یا مقررات لازم‌الاجرا الزامی به شمار آیند، استانداردهای مزبور قانوناً اجباری خواهند بود.

نسبت به برخی از کالاها، فرآورده‌ها و فعالیت‌های مشمول استاندارد یا شماری از اقدامات مربوط به موضوع استاندارد، تعریفی کلی از استاندارد ارائه شده است.

در یکی از مدارک منتشر شده از سوی موسسه استاندارد ایران موسوم به استاندارد ملی ایران شماره ۵: ۱۳۸۶ با عنوان "مقررات مربوط به ساختار و شیوه نگارش استانداردهای ملی ایران" تعریف دیگری از استاندارد به شرح زیر ذکر شده است:

«مدرک حاصل از اجماع و مصوب یک نهاد شناخته شده که با هدف دستیابی به حد بهینه نظم در زمینه‌ای معین، قواعد، رهنمودها یا ویژگی‌هایی را برای فعالیت‌ها یا نتایج آنها برای کاربردهای معمول و مکرر ارائه می‌دهد.» [۴]

راجع به تعریف ذکر شده نکات زیر قابل توجه است:

۱- مقصود از استاندارد در این تعریف مدرک مشخصی است که توسط یک نهاد شناخته شده ارائه گردد.

۲- مدرک مزبور با اتفاق نظر اعضای یک نهاد تهیه می‌شود. بنابراین وجود اجماع درباره استاندارد تدوین شده ضرورت دارد.

۳- هدف این مدرک تحقق یافتن حد بهینه‌ای از نظم در زمینه‌ای معین یا موضوع استاندارد است.

۴- در این مدرک قواعد، رهنمودها یا ویژگی‌های مشخصی برای فعالیت‌ها یا نتایج فعالیت‌های مورد نظر ارائه شده است.

۵- استانداردها برای کاربردهای معمول ارائه می‌شوند. بنابراین کاربردهای غیرمعمول در استانداردها مورد توجه نیست.

۶- استانداردها به منظور کاربردهای مکرر ارائه می‌شوند. از این رو تکرار پذیر بودن استفاده از استانداردهای مدون ضرورت دارد.

مطالب مندرج در بندهای مزبور نشان می‌دهد تعریف ذکر شده نوع خاصی از استاندارد را دربر نمی‌گیرد. بلکه به متن استاندارد که به صورت یک مدرک ارائه می‌شود، پرداخته و مرجع تصویب استاندارد، نحوه تهیه، هدف استاندارد، محتوای کلی استاندارد و نحوه کاربرد آن را نیز مشخص کرده است.

با بررسی محورها و کلمات ذکر شده در دو تعریف مزبور و تنوع موضوعاتی که استاندارد بودن نسبت به آنها تحقق می‌یابد،

ارائه تعاریف مختلف از استاندارد قابل توجیه است و ارائه تعریفی از استاندارد که جامع و شامل باشد و همه موضوعات، حوزه‌ها و فعالیت‌های مشمول استاندارد را در بر گیرد، امکان‌پذیر نیست. از این رو می‌توان هر نوع استاندارد را با توجه به موضوع آن تعریف نمود. چنانکه تعریف دوم از استاندارد، با در نظر گرفتن مندرجات متون انواع استاندارد که به صورت مدارک مشخصی تهیه می‌شوند- بی توجه به الزامی بودن یا نبودن محتوای مدرک مزبور- ارائه شده است.

شایان ذکر است تولید کالاهای استاندارد با استفاده از فرآیند خاصی صورت می‌گیرد. این فرآیند را استانداردسازی [۵] می‌نامند.

۳. انواع استاندارد

استانداردها طیف گسترده‌ای از انواع مواد، کالاها، داده‌ها، محصولات، فرآورده‌ها، خدمات، آزمایش‌ها، وسایل و واحدهای اندازه‌گیری، آیین‌های کار، فرآیندها و سیستم‌ها را در بر می‌گیرند و برای پاسخگویی به نیازهای بخش‌های مختلف صنعت، تولید، بازرگانی، خدمات و کشاورزی و دستیابی به اهداف گوناگون تدوین و اجرا می‌شوند. برای طبقه‌بندی استانداردها از معیارهای مختلفی استفاده می‌شود. با توجه به این معیارها انواع طبقه‌بندی در زمینه استانداردها ارائه شده است. در یک طبقه‌بندی استانداردها را براساس ویژگی‌های مشترک موضوعات مورد نظر در استانداردسازی از یکدیگر تفکیک می‌کنند. در این طبقه‌بندی استانداردهای محصول، فرآورده، خدمت، فرآیند یا سیستم وجود دارد. حسب مورد الزامات، ویژگی‌ها، معیارها، رهنمودها، ضوابط یا شیوه‌های ارزیابی یک ماده، کالا، محصول، فرآورده، خدمت، فرآیند یا سیستم، با توجه به هدف استاندارد مورد نظر ارائه شده است. بنابراین استاندارد یک ماده (مانند یک فلز) حسب مورد شرایط، ویژگی‌ها و کیفیت لازم برای آن ماده برای دستیابی به هدف استاندارد (مانند ایجاد استحکام و دوام لازم در آن فلز یا عیار معینی در فلزات گرانبها از قبیل طلا) را تعیین می‌کند. در طبقه‌بندی دیگر اجرای استاندارد مورد نظر از حیث الزامی بودن آن و به بیان دیگر، انجام اقدامات لازم برای تحقق یافتن استانداردهای مربوط در حوزه‌های مورد نظر یا

الزامی نبودن اجرای آن مورد توجه است. در طبقه‌بندی مزبور استانداردها را به استانداردهای اجباری، اختیاری یا داوطلبانه تقسیم می‌کنند. [۶]

۴. بررسی متون قانونی مربوط به استانداردهای ملی ایران

در نظام حقوقی کشور قوانینی وجود دارد که در آن‌ها مقررات ناظر بر اداره نهاد متولی استاندارد و نحوه تهیه و تصویب استانداردهای ملی ایران و الزامات مربوط به استانداردهای اجباری پیش‌بینی شده است، یا برخی از مواد آن‌ها به استانداردهای ملی اجباری ارتباط می‌یابد. در این مبحث مواد مربوط به استانداردهای ملی ایران از قوانین مزبور بررسی شده است.

۴-۱. قانون اصلاح قوانین و مقررات مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران مصوب ۱۳۷۱

قانون اصلاح قوانین و مقررات مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران مصوب ۱۳۷۱ [۷] وظایف قانونی مؤسسه استاندارد در زمینه‌های مربوط به انواع استاندارد را مقرر داشته است. تا سال ۱۳۹۰ مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران قانوناً متولی انجام فعالیت‌های مربوط به استانداردهای ملی کشور به شمار می‌آمد. این مؤسسه براساس قانون مزبور به عنوان سازمانی وابسته به وزارت صنایع و معادن سابق فعالیت می‌کرد. اما طی سال‌های اخیر این موضوع مورد بحث قرار گرفت که مؤسسه استاندارد به عنوان یکی از سازمان‌های تابع وزارت صنایع و معادن سابق نمی‌تواند درباره استاندارد و کیفیت کالاها به صورتی مستقل اقدام و اظهار نظر کند. زیرا از یک سو میان ماموریت‌های وزارت صنعت، معدن و تجارت به عنوان وزارتخانه مسئول حمایت از تولید و مؤسسه استاندارد به عنوان سازمان متولی نظارت بر کیفیت محصولات تولیدکنندگان کشور و همچنین کالاهای وارداتی تعارض وجود دارد. از سوی دیگر حوزه‌های عملکرد مؤسسه فرابخشی است. افزون بر آن در اغلب کشورها وظیفه اصلی موسسات استاندارد تدوین و نشر

استانداردها و آموزش و اطلاع‌رسانی در زمینه‌های مربوط به انواع استاندارد است. [۸] از این رو ضرورت دارد که سازمان استاندارد به عنوان نهادی مستقل مانند سازمان محیط زیست فعالیت نماید و در موارد لزوم بر دستگاه‌های اجرایی نظارت کند. استقلال سازمان متولی استاندارد ملی موجب می‌شود اولاً این سازمان در برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و اقدام به صورت مستقل عمل نماید. ثانیاً با حضور بنگاه‌های دولتی در بخش تولید کشور، سازمان مستقل از یک وزارتخانه حامی صنعت و تولید، فارغ از دغدغه حمایت از این بنگاه‌ها می‌تواند در زمینه ارتقای کیفیت تولیدات بنگاه‌های دولتی نیز وظایف قانونی خود را ایفا کند. با توجه به ضرورت اصلاح ساختار مؤسسه استاندارد طرحی به نام "طرح تأسیس سازمان ملی استاندارد ایران" توسط گروهی از نمایندگان مجلس شورای اسلامی تهیه شده و در کمیسیون‌های مربوط از جمله کمیسیون اجتماعی در حال بررسی است. [۹] این طرح تا کنون به تصویب نرسیده و ساختار نهایی سازمان ملی استاندارد نیز مشخص نشده است. در حالی که دستیابی به اهداف نهاد ملی مسئول استانداردسازی در زمینه‌های مربوط ایجاب می‌کند اصلاحات مورد نیاز در قانون اصلاح قوانین و مقررات مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران مصوب ۱۳۷۱ صورت گیرد. برای انجام اصلاحات مزبور استفاده از اظهار نظر کارشناسی ارائه شده توسط مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی درباره این طرح و مقایسه اظهار نظرهای ذکر شده راجع به مندرجات طرح با نکات مورد نظر کارشناسان و مدیران سازمان ملی استاندارد در کمیسیون اجتماعی مجلس شورای اسلامی ضرورت دارد. در شرایط فعلی انجام وظایف قانونی مؤسسه استاندارد سابق بر عهده سازمان ملی استاندارد ایران است. اما از یک سو با توجه به انتزاع سازمان استاندارد از وزارت صنعت، معدن و تجارت انتظار می‌رود این سازمان براساس قانونی جامع و شرح وظایفی متناسب با شرایط روز اداره شود. از سوی دیگر در شرایط کنونی مواد پیش‌بینی شده در قانون اصلاح قوانین و مقررات مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران مصوب ۱۳۷۱ که وظایف قانونی مؤسسه استاندارد سابق را مقرر داشته است، کماکان در زمینه تکالیف سازمان جدید قابلیت اجرا

دارد. شایان ذکر است براساس مصوبه مورخ ۱۳۹۰/۶/۲۹ شورای عالی اداری به منظور یکپارچه کردن نظام استاندارد ملی کشور در بخش‌های صنعت، کشاورزی و خدمات و اجرای کامل قوانین و مقررات مربوط به استانداردسازی، ارزیابی انطباق، نظام تایید صلاحیت و اندازه‌شناسی در کشور مقرر شد موسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران از مجموعه وزارت صنعت، معدن و تجارت منتزع گردد و با کلیه وظایف، اختیارات، مسئولیت‌های قانونی، اموال، دارایی‌ها، تعهدات، اعتبارات، امکانات، تجهیزات و نیروی انسانی به صورت یک موسسه مستقل زیر نظر ریاست جمهوری اداره شود. طبق مفاد مصوبه مزبور نام موسسه استاندارد به «سازمان ملی استاندارد ایران» تغییر یافت. [۱۰] برخی از وظایف سازمان ملی استاندارد ایران در زمینه تدوین استانداردهای ملی و اجرای استانداردهای اجباری به شرح زیر است [۱۱]:

۱-۱-۴. تدوین و نشر استانداردهای ملی (رسمی)

طبق بند ۱ ماده ۳ قانون اصلاح قوانین و مقررات موسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران مصوب ۱۳۷۱، سازمان مزبور مرجع رسمی تعیین، تدوین و نشر استانداردهای ملی (رسمی) کشور (به استثنای مواد دارویی و استانداردهای مربوط به انرژی هسته‌ای) به شمار می‌آید و اقدامات مرتبط با استانداردهای ملی مانند تعیین استانداردهای ملی و انتشار آن‌ها در صورتی اعتبار قانونی خواهد یافت که طبق مقررات ناظر بر این فرآیند از سوی سازمان ملی استاندارد ایران و کمیته‌ها و گروه‌های دست‌اندر کار در آن انجام شود. برای تهیه و ارائه استانداردهای ملی ملاحظات متعددی مورد توجه قرار می‌گیرد از قبیل شرایط اقتصادی کشور، نیازهای مصرف‌کنندگان، استانداردهای بین‌المللی معتبر و شناخته شده و حفظ حقوق و منافع مصرف‌کنندگان. برای رفع نیازهای مصرف‌کنندگان و تأمین رفاه عمومی صدها محصول در کشور تولید و عرضه می‌گردد. بنابراین تدوین استانداردهای راجع به کالاهای مختلف و ارائه معیارهایی برای تولید و عرضه محصولات دارای کیفیت مناسب، ایمنی لازم و متناسب با انتظارات مصرف‌کنندگان اهمیت خاصی دارد و استاندارد کردن کالاها باید از زوایای گوناگون مورد توجه قرار گیرد. [۱۲] اما

موفقیت آمیز بودن سیاست‌گذاری در زمینه استانداردسازی ایجاب می‌کند به ترجمه متون استانداردهای ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی تدوین شده برای موضوعات مشابه در سایر کشورها و مناطق یا مطالعه آن‌ها اکتفا نشود. بلکه افزون بر آن ضرورت دارد همه اشخاص ذی‌نفع، مسئولان و دست‌اندرکاران در فرآیند استانداردسازی مشارکت مؤثری داشته باشند تا از این فعالیت گروهی برای دستیابی به اهداف مورد نظر از جمله حمایت از حقوق و منافع مصرف‌کنندگان بهره‌برداری شود.

۲-۱-۴. اعلام اجباری بودن اجرای استانداردهای ملی و نظارت بر اجرای استانداردهای اجباری

سازمان استاندارد می‌تواند با رعایت قوانین و مقررات ناظر بر استانداردهای ملی، با در نظر داشتن ملاحظات خاصی از قبیل ایمنی، حفظ سلامت عمومی و حصول اطمینان از کیفیت فرآورده، حمایت از مصرف‌کنندگان، با تعیین مدت‌های لازم که از سه ماه کمتر نخواهد بود، پس از پذیرش و تصویب اجباری بودن استانداردهای مورد نظر [۱۳] اعلام نماید که اجرای استاندارد کالاهای تولید داخلی و یا بخشی از یک استاندارد اجباری است. مطابق تبصره ۱ ذیل ماده ۶ قانون اصلاح قوانین و مقررات موسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران این سازمان مکلف است اجباری کردن استانداردها و مهلت اجرای آن‌ها را در دو نوبت به فاصله ده روز در روزنامه رسمی کشور و دو روزنامه کثیرالانتشار آگهی کند و از طریق سایر رسانه‌های گروهی نیز به اطلاع عموم برساند. طبق تبصره ۴ ذیل همان ماده در مواردی که اجرای استاندارد برای فرآورده‌هایی اجباری اعلام می‌شود، اعطای هرگونه تسهیلات به واحدهای تولیدکننده این قبیل فرآورده‌ها از سوی وزارتخانه‌ها و سازمان‌های مختلف دولتی و نیز تبلیغات رسمی این فرآورده‌ها از طریق رسانه‌های ارتباط جمعی منوط به داشتن پروانه کاربرد علامت استاندارد یا تأییدیه آن و یا تأیید سازمان ملی استاندارد ایران خواهد بود. علاوه بر آن طبق ماده ۹ قانون مزبور هرگاه اجرای استاندارد در مورد کالاهایی اجباری اعلام شود، پس از انقضای مهلت‌های مقرر، تولید، تمرکز، توزیع و فروش این گونه کالاها با کیفیت پایین‌تر از

استاندارد مربوط یا بدون علامت استاندارد ایران ممنوع خواهد بود و در صورت رعایت نکردن موارد ذکر شده افراد متخلف با توجه به شرایط ارتکاب تخلف، دفعات و مراتب جرم، پس از صدور حکم در محاکم صالح به تحمل مجازات‌های تعیین شده محکوم خواهند شد. ماده ۱۱ همان قانون مجازات‌های افراد متخلف در صورت تخلف از مقررات مربوط به استاندارد اجباری با ارتکاب اقدامات مندرج در ماده مزبور مانند استفاده از علامت استاندارد ایران بر محصولات خود توسط عرضه‌کنندگان، بدون دریافت پروانه را مقرر داشته است. ماده ۱۲ این قانون نیز مجازات‌های مرتکبان اعمال ذکر شده در ماده ۱۱ در صورت منجر شدن آن‌ها به بیماری یا آسیب را تعیین کرده است. شایان ذکر است اعلام جرم در این موارد بر عهده سازمان استاندارد است. بر اساس تبصره ۴ ذیل ماده ۹ این قانون سازمان ملی استاندارد می‌تواند افزون بر اعلام جرم و درخواست تعقیب متخلفان موضوع این ماده از مراجع قضائی، فرآورده‌های خارج از استاندارد و فاقد علامت استاندارد را از مراکز تولید، توزیع و فروش جمع‌آوری و توقیف نماید. علاوه بر آن سازمان می‌تواند به منظور جلوگیری از ادامه تولید این گونه فرآورده‌ها ابزار، ماشین‌آلات و وسایل تولید مربوط را نیز موقتاً لاک و مهر نماید. این سازمان در مواردی پس از انجام بازرسی‌های اولیه و ثانویه از واحدهای صنعتی و ارسال پرونده‌های مربوط به عدم رعایت استانداردهای لازم به دادگاه‌های صالح و پیگیری موضوع موفق شده است متخلفان را تحت تعقیب قرار دهد و حسب مورد آن‌ها را به تحمل مجازات‌هایی از قبیل پرداخت جریمه نقدی و حبس‌های کوتاه مدت محکوم نماید. [۱۴]

شایان ذکر است بر اساس قوانین و مقررات راجع به استانداردهای اجباری در ایران، کالاهای مشمول مقررات استاندارد اجباری در تولید داخلی باید پس از دریافت پروانه کاربرد علامت استاندارد ایران از سوی تولیدکنندگان آن‌ها تولید و عرضه شوند. متقاضیان استفاده از علامت استاندارد ایران باید با رعایت مقررات ناظر بر صدور پروانه کاربرد علامت استاندارد ایران با ارائه مدارک لازم، درخواست مزبور را تحویل دهند. بعد از دریافت این درخواست به منظور آگاهی از انطباق کیفیت

کالاهای مورد نظر با استانداردهای ملی ناظر بر آن‌ها آزمایش‌ها و بررسی‌های لازم انجام می‌شود و در صورت تحقق یافتن شرایط مورد نیاز، پروانه کاربرد علامت استاندارد ایران نسبت به کالای مورد نظر صادر می‌گردد. صدور پروانه کاربرد علامت استاندارد ملی ایران منوط به وجود شرایط بهداشتی لازم در واحدهای تولیدی مورد نظر است. پس از صدور پروانه کاربرد علامت استاندارد ایران برای تولید و عرضه یک کالای مشخص، تولیدکننده کالای مزبور مجاز خواهد بود کالای مورد نظر را که براساس آزمایش‌های انجام شده از کیفیت و ایمنی در حد استاندارد ملی ایران برخوردار است، تولید کند و پس از تولید نیز آن را با استفاده از علامت استاندارد ملی ایران برای رفع نیازهای مصرف‌کنندگان، از طریق نمایندگی‌های خود یا فروش به سایر عرضه‌کنندگان کالا به بازار مصرف ارائه نماید. اما چنانکه ذکر شد، مطابق مفاد ماده ۱۱ قانون اصلاح قوانین و مقررات موسسه استاندارد و به بیان مندرج در این ماده، در صورتی که از پروانه کاربرد علامت استاندارد ایران در غیر مورد استفاده شود؛ یا به عبارت دیگر، در صورت وقوع تخلف نسبت استفاده از پروانه کاربرد علامت استاندارد ایران و بهره‌گیری از آن در موارد غیرمجاز، افراد متخلف ضمانت‌های اجرایی تعیین شده را تحمل خواهند کرد. براساس ماده ۱۴ همان قانون در صورت تخلف تولیدکننده یا فروشنده از مقررات اعلام شده در رابطه با کالاهای استاندارد شده باشکایت مشتری و اثبات موضوع، خسارت مشتری نیز حسب مورد تماماً توسط تولیدکننده یا فروشنده با حکم محاکم صالحه پرداخت خواهد شد.

۴-۲. قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهار (۴۴) قانون اساسی مصوب ۱۳۸۶

موادی از قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهار (۴۴) قانون اساسی به فروش یا خرید اجباری و اظهارات گمراه‌کننده که از مصادیق نقض حقوق مصرف‌کنندگان به شمار می‌آیند و همچنین انطباق نظام‌های ارزیابی کیفیت با

استانداردهای بین‌المللی پرداخته است. موضوعات ذکر شده در قانون مزبور را می‌توان در دو محور به شرح زیر بررسی نمود:

۱-۲-۴. وظیفه قانونی سازمان ملی استاندارد ایران نسبت به انطباق نظام‌های ارزیابی کیفیت با استانداردهای بین‌المللی

مطابق ماده ۳۳ این قانون سازمان ملی استاندارد مکلف است به انطباق نظام‌های ارزیابی کیفیت با استانداردهای بین‌المللی و اعمال تدریجی و قانونمند آن در کلیه بنگاه‌های اقتصادی بپردازد. لزوم استفاده از قانونی متناسب با شرایط فعلی کشور در زمینه استاندارد و توجه به کیفیت برای جلوگیری از رجوع به مقررات پراکنده در قوانین مختلف ایجاب می‌کند از قانونگذاری راجع به مقوله استاندارد در قوانین متعدد خودداری گردد. اما در حالی که قبل از تصویب این قانون، وظایف موسسه استاندارد در زمینه استاندارد و ارتقای کیفیت تولیدات داخلی کشور در قانون اصلاح قوانین و مقررات موسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران مصوب ۱۳۷۱ تعیین شده بود، قانونگذار در قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ نیز برای این موسسه وظیفه‌ای قانونی به شرح ذکر شده پیش‌بینی کرده است. به نظر می‌رسد قانونگذار با مقرر داشتن این ماده در قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی به بهبود کیفیت کالاهای ایرانی توجه داشته است.

۲-۲-۴. موضوعات مربوط به حقوق مصرف‌کنندگان

براساس بند (۱) ذیل بند (ه) ماده ۴۵ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی نشان دادن کالا یا خدمت با کیفیت، مقدار، درجه، وصف، مدل یا استاندارد خاص به صورت غیرواقعی ممنوع است. اقدامات ذکر شده ذیل فصل نهم قانون با عنوان تسهیل رقابت و منع انحصار، در زمره اظهارات گمراه‌کننده به شمار آمده و ممنوع شده است. بنابراین در صورت استاندارد جلوه دادن کالایی به صورت غیرواقعی، اقدام انجام شده جرم محسوب می‌شود و مرتکب آن قانوناً قابل تعقیب خواهد بود. بند (ز) ذیل همان ماده نیز عرضه کالا یا خدمت غیراستاندارد را در زمره اقدامات منجر به اخلاف در رقابت و ممنوع برشمرده و

عرضه کالا و یا خدمت مغایر با استانداردهای اجباری اعلام شده توسط مراجع ذی صلاح از جمله راجع به کاربرد، ترکیب، کیفیت، محتویات، طراحی، ساخت، تکمیل و یا بسته‌بندی را ممنوع کرده است. بنابراین ارتکاب هر یک از این اقدامات به عنوان اقدامی غیرقانونی و منجر به اخلاف در رقابت قابل تعقیب خواهد بود.

شایان ذکر است ماده ۶۲ این قانون، شورای رقابت را تنها مرجع رسیدگی به رویه‌های ضد رقابتی تعیین کرده و شورای مزبور را مکلف نموده است رأساً و یا براساس شکایت هر شخصی، اعم از حقیقی یا حقوقی از جمله سازمان‌ها و نهادهای وابسته به دولت، تشکل‌های صنفی، انجمن‌های حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان و دیگر سازمان‌های غیردولتی، بررسی و تحقیق درخصوص رویه‌های ضد رقابتی را آغاز نماید و در چارچوب ماده (۶۱) این قانون تصمیم بگیرد. بنابراین در صورت روی دادن هر یک از اقدامات مورد نظر در دو بند ذکر شده موضوع ماده ۴۵ قانون، با توجه به درج آن‌ها ذیل فصل نهم راجع به تسهیل رقابت و منع انحصار، شورای رقابت مرجع رسیدگی خواهد بود.

۳-۴. قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵

ماده ۵۲۵ قانون مجازات اسلامی مندرج در کتاب پنجم این قانون با عنوان تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده [۱۵] به موضوع جعل برخی از اشیاء پرداخته و مقرر داشته است: "هر کس یکی از اشیای ذیل را جعل کند یا با علم به جعل یا تزویر استعمال کند یا داخل کشور نماید علاوه بر جبران خسارت وارده به حبس از یک تا ده سال محکوم خواهد شد.

تبصره - هرکس عمداً و بدون داشتن مستندات و مجوز رسمی داخلی و بین‌المللی و به منظور القاء شبهه در کیفیت تولیدات و خدمات از نام و علائم استاندارد ملی یا بین‌المللی استفاده نماید به حداکثر مجازات مقرر در این ماده محکوم خواهد شد."

ماده مزبور مقرر داشته است که در صورت جعل اشیای تعیین شده در ذیل این ماده و استعمال آن‌ها با علم به جعل یا تزویر، مرتکب اقدامات ذکر شده افزون بر جبران خسارت وارده، به مجازات حبس از یک تا ده سال محکوم خواهد شد. طبق مفاد تبصره ذیل ماده مورد نظر نیز هر گاه شخصی عمداً و بدون

مستندات و مجوز رسمی و به منظور القاء شبهه در کیفیت تولیدات و خدمات از نام و علائم استاندارد ملی یا بین‌المللی استفاده نماید، به تحمل حداکثر مجازات مقرر در این ماده محکوم خواهد شد. بنابراین از یک سو در صورتی که شخصی عمداً و بدون داشتن مستندات و مجوز رسمی و به منظور القای شبهه در کیفیت تولیدات از علامت استاندارد ملی ایران استفاده کند، با توجه به درج این تبصره ذیل ماده ۵۲۵ قانون مجازات اسلامی که به جعل اشیای موضوع ماده اختصاص داده شده، اقدام انجام شده توسط وی از مصادیق جعل به شمار می‌آید. از سوی دیگر مرتکب اعمال مزبور علاوه بر جبران خسارت وارد شده به متضرر از جرم، به حداکثر مجازات پیش‌بینی شده در این ماده و به بیان دیگر، ده سال حبس محکوم خواهد شد. در صورت عمدی بودن جعل علامت استاندارد، وجود عنصر معنوی جرم و به عبارت دیگر اراده خودآگاه فرد به ارتکاب عمل مجرمانه احراز می‌گردد. افزون بر آن با استفاده از علامت جعلی استاندارد توسط مرتکب جعل، عنصر مادی جرم و به بیان دیگر ارتکاب فعلی که در قانون جرم شناخته شده است، تحقق می‌یابد و فرد مزبور جاعل به شمار می‌آید. بنابراین هر گاه عرضه‌کننده‌ای که به عرضه کالای مشمول مقررات استاندارد اجباری در کشور مبادرت می‌نماید، عمداً علامت استاندارد ایران را جعل کند و بدون داشتن پروانه کاربرد علامت استاندارد ایران و به منظور القاء شبهه در کیفیت تولیدات عرضه شده توسط خود از این علامت استفاده نماید، با ارتکاب جعل علامت استاندارد ایران به ده سال حبس که به عنوان حداکثر مجازات در این ماده تعیین شده است، محکوم خواهد شد. چنانکه در بررسی قانون اصلاح قوانین و مقررات موسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران مصوب ۱۳۷۱ ذکر شد، ماده ۹ قانون مزبور مقرر داشته است که تولید، تمرکز، توزیع و فروش کالاهای مشمول استاندارد اجباری با کیفیت پایین‌تر از استاندارد مربوط یا بدون علامت استاندارد ایران ممنوع است. عبارت ذیل ماده نیز مجازات اشخاص متخلف را تعیین کرده و مقرر داشته است اشخاص مزبور حسب مورد، به حکم محاکم صالح به مجازات‌های پیش‌بینی شده در ماده محکوم خواهند شد. ماده مزبور ضمانت‌های اجرایی فقدان

علامت استاندارد ایران در عرضه کالاهای مشمول استاندارد اجباری ایران را مقرر داشته اما به موضوع سوء استفاده از علامت استاندارد و جعل آن نپرداخته است. در حالی که قانونگذار در ماده ۵۲۵ قانون مجازات اسلامی به جعل اشیای موضوع ماده و تعیین مجازات این جرم مبادرت نموده و در تبصره ذیل ماده نیز مقرر داشته است که هر گاه شخصی با شرایط ذکر شده در این تبصره از نام و علائم استاندارد ملی یا بین‌المللی استفاده کند، به تحمل حداکثر مجازات مقرر در این ماده محکوم خواهد شد.

با توجه به ضرورت وجود قانونی واحد و مشتمل بر موضوعات مربوط به استاندارد، برای جلوگیری از مراجعه به قوانین موازی یا مواد اصلاحی مندرج در متون قانونی متعدد، ادغام ماده ۵۲۵ قانون مجازات اسلامی در ماده ۹ قانون اصلاح قوانین و مقررات موسسه استاندارد مفید خواهد بود. بنابراین ضرورت دارد در طرح در دست بررسی در مجلس شورای اسلامی برای اصلاح قوانین و مقررات راجع به سازمان ملی استاندارد، گنجانیدن تبصره ذیل ماده ۵۲۵ قانون مجازات اسلامی به عنوان تبصره ۴ ذیل ماده ۹ ذکر شده مورد توجه قرار گیرد. به این ترتیب افزون بر عدم کاربرد علامت استاندارد ایران، جعل علامت استاندارد ایران و مجازات آن نیز در ماده مربوط درج خواهد شد و ضمانت‌های اجرایی مربوط به تخلفات راجع به عدم استفاده از علامت استاندارد ملی ایران برای کالاهای مشمول استاندارد اجباری و همچنین جعل علامت مزبور و به بیان دیگر سوء استفاده از آن به منظور القای شبهه در کیفیت تولیدات در یک ماده مشخص خواهد شد و مراجعه به قانون مجازات اسلامی در این مورد نیز منتفی خواهد بود.

۴-۴. قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان مصوب

۱۳۸۸

موضوعات مربوط به استاندارد در قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان به شرح زیر مطرح شده است:

۱- الزامی بودن استفاده از علامت استاندارد در مورد

کالاهای مشمول استاندارد اجباری موضوع تبصره ۲

ذیل بند ۳-۳ ذیل ماده ۳

ماده ۳ قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان تکالیف

عرضه‌کنندگان کالاها و خدمات و تولیدکنندگان نسبت به رعایت حقوق مصرف‌کنندگان را مقرر داشته است. بر اساس تبصره ۲ ذیل بند ۳-۳ این ماده داشتن نشان استاندارد در مورد کالای مشمول استاندارد اجباری الزامی است. با توجه به مقررداشتن الزام قانونی ذکر شده در این ماده نسبت به استفاده از علامت استاندارد، طبق ماده ۹ قانون اصلاح قوانین و مقررات موسسه استاندارد، در صورت عدم رعایت این الزام از سوی عرضه‌کنندگان کالا و تولیدکنندگان، متخلفان در پی اعلام تخلف مزبور با پیگیری سازمان ملی استاندارد، حسب مورد در دادگاه‌های صالح قابل تعقیب خواهند بود و پس از رسیدگی به موضوع، حکم قانونی صادر شده نسبت به متخلفان اجرا خواهد شد. اما از سوی دیگر ماده ۱۵ قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان مقرر داشته بود به منظور اجرای مقررات این قانون و سایر قوانین و مقرراتی که موضوع آن‌ها به طور صریح یا ضمنی حمایت از حقوق مصرف‌کننده است، وزارت صنعت، معدن و تجارت مکلف است از طریق بازرسان سازمان‌های ذی‌ربط خود، فعالیت اشخاص حقیقی و حقوقی موضوع این قانون را نظارت و بازرسی نماید و در صورت مشاهده تخلف، مراتب را به سازمان تعزیرات حکومتی جهت رسیدگی گزارش نماید. بنابراین مطابق ماده مزبور در صورت روی دادن تخلفات مورد نظر در این مواد، از جمله تخلف موضوع بند ۳-۳ مزبور، سازمان تعزیرات حکومتی مرجع رسیدگی محسوب می‌شد اما این ماده بر اساس مفاد ماده ۵۹ قانون اصلاح قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۹۲ لغو شده است. لغو ماده ۱۵ قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان در ادامه مطالب این مبحث بررسی شده است.

۲- ضمانت‌های اجرایی در قبال عدم استفاده از علامت استاندارد برای کالاهای مشمول استاندارد اجباری

ماده ۱۹ قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان مقرر داشته است:

«عرضه‌کنندگان کالا و خدمات و تولیدکنندگانی که مبادرت به تخلفات موضوع مواد (۳) الی (۸) این قانون نمایند در صورت ورود خسارات ناشی از مصرف همان کالا و خدمات به

مصرف‌کنندگان علاوه بر جبران خسارت وارده به جزای نقدی حداکثر معادل دو برابر خسارت وارده محکوم خواهند شد.»

چنانکه ذکر شد اگر در پی عرضه کالاهای مشمول استاندارد اجباری بدون علامت استاندارد که بر اساس تبصره ۲ بند ۳-۳ ذیل ماده ۳ قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان استفاده از آن الزامی است، خسارتی به مصرف‌کنندگان وارد شود، مصرف‌کنندگان زیان‌دیده می‌توانند با طرح دعوا علیه عرضه‌کنندگان و تولیدکنندگان متخلف در دادگاه‌های عمومی صالح مطالبه خسارت نمایند. در حالی که ممکن است در مواردی با عرضه کالاهای مزبور خسارتی به مصرف‌کنندگان وارد نشود. از این رو پیش از تصویب قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان این موضوع در قانون اصلاح قوانین و مقررات موسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران مصوب ۱۳۷۱ مورد توجه قرار گرفته بود و ماده ۹ این قانون توزیع و فروش کالاهای مشمول استاندارد اجباری بدون علامت استاندارد ایران را ممنوع نموده و مقرر داشته بود خاطی حسب مورد، با رعایت شرایط جرم به مجازات‌های تعیین شده در همان ماده محکوم خواهد شد. کاستی ذکر شده در ماده ۱۹ قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان وجود دارد. اما برای مقررداشتن جزای نقدی به صورت تعیین شده در این ماده می‌توان دو حسن را برشمرد. نخست اینکه پرداخت جزای نقدی به میزانی معادل حداکثر دو برابر خسارت‌های وارد شده به مصرف‌کنندگان زیان‌دیده افزون بر جبران خسارت وارد شده به آنان، مجازاتی شدید است و برای بازداشتن سایر اشخاص از ارتکاب تخلفات مشابه مجازات مناسبی به نظر می‌رسد. علاوه بر آن با مشخص نکردن ارقامی ثابت به عنوان جزای نقدی، با مرور زمان و کاهش ارزش پول نیز ارقام مورد نظر همچنان ارقامی قابل توجه خواهند بود.

۴-۵. قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۸۲ و قانون اصلاح قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۹۲

موضوعات قابل ذکر راجع به استاندارد در قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۸۲ و قانون اصلاح قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۹۲ به شرح زیر است:

۱. شمول مجازات‌های تعیین شده برای تقلب نسبت به تخلفات مندرج در تبصره ۳ الحاقی به ماده ۵۹ قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۸۲

ماده ۵۹ قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۸۲ تقلب را با این عبارت تعریف نموده است:

« عبارت است از عرضه یا فروش کالا یا ارائه خدمتی که از لحاظ کیفیت یا کمیت منطبق با مشخصات کالا یا خدمت ابرازی یا درخواستی نباشد.»

ماده مزبور ذیل تعریف ارائه شده از تقلب نیز جریمه ارتکاب تقلب توسط افراد صنفی را با توجه به دفعات تکرار در طول هر سال مقرر داشته است. این ماده درباره فروش یا عرضه کالاها و خدمات غیراستاندارد ساکت است. اما ماده ۴۲ قانون اصلاح قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۹۲ جریمه مقرر در ماده ۵۹ قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۸۲ و تبصره یک آن را مقرر داشته و دو تبصره به عنوان تبصره‌های ۳ و ۴ را به آن ملحق کرده است. قانونگذار تخلفات مندرج در تبصره ۳ این ماده راجع به استاندارد اجباری را به شرح زیر ذیل عنوان تقلب قرار داده است. تبصره ۳ الحاقی به ذیل ماده ۵۹ قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۸۲ (موضوع ماده ۴۲ قانون اصلاح قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۹۲) مقرر داشته است:

« عرضه، نگهداری به قصد فروش و فروش کالا بدون علامت استاندارد ایران و ارائه خدمات بدون تأیید مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران در صورتی که استاندارد کالا یا خدمات اجباری شده باشد، مشمول مقررات این ماده می‌شود.»

براساس مفاد این تبصره انجام هر یک از این اقدامات شامل عرضه کالا بدون علامت استاندارد ایران، نگهداری به قصد فروش و فروش کالا بدون علامت استاندارد ایران و همچنین ارائه خدمات بدون تأیید مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران - در صورتی که رعایت استاندارد کالا یا خدمات مزبور بر اساس مقررات مربوط اجباری شده باشد- در حکم تقلب است. بنابراین اقدامات تعیین شده در تبصره ۳ مشمول مجازات‌های تعیین شده برای تقلب خواهند بود.

با توجه به سکوت ماده ۵۹ قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۸۲ نسبت به فروش یا عرضه کالاها و خدمات غیراستاندارد، افزودن تبصره ۳ ذیل این ماده براساس ماده ۴۲ قانون اصلاح قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۹۲ اقدامی حائز اهمیت در جهت رفع کاستی مزبور و تلاش برای حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان کالاها و خدمات مشمول استاندارد اجباری محسوب می‌شود.

۲. لغو ماده ۱۵ قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان موضوع تعیین سازمان تعزیرات حکومتی به عنوان مرجع رسیدگی به دعاوی مربوط به حمایت از حقوق مصرف‌کننده

چنانکه ذکر شد، ماده ۳ قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان مصوب ۱۳۸۸ تکالیف عرضه‌کنندگان کالاها و خدمات و تولیدکنندگان نسبت به رعایت حقوق مصرف‌کنندگان را پیش‌بینی کرده است. مطابق مفاد تبصره ۲ ذیل بند ۳-۳ این ماده داشتن نشان استاندارد در مورد کالای مشمول استاندارد اجباری الزامی است. از سوی دیگر ماده ۱۵ قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان وزارت صنعت، معدن و تجارت را مکلف نموده بود به منظور اجرای مقررات این قانون و سایر قوانین و مقرراتی که موضوع آن‌ها به طور صریح یا ضمنی حمایت از حقوق مصرف‌کننده بوده است، از طریق بازرسان سازمان‌های ذی ربط خود، فعالیت اشخاص حقیقی و حقوقی موضوع این قانون را نظارت و بازرسی کند و در صورت مشاهده تخلف، مراتب را جهت رسیدگی توسط سازمان تعزیرات حکومتی به این سازمان گزارش نماید. بنابراین در صورت روی دادن تخلفات مرتبط با حمایت از حقوق مصرف‌کننده، از جمله تخلف موضوع تبصره ۲ ذیل بند ۳-۳ ذیل ماده ۳ قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان، سازمان تعزیرات حکومتی مرجع رسیدگی محسوب می‌شد. اما قانونگذار با انجام اقدامی مثبت بر اساس ماده ۵۹ قانون اصلاح قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۹۲ این ماده را لغو و بلااثر کرده است. این اقدام گامی در جهت رفع ابهام در زمینه رسیدگی به دعاوی مصرف‌کنندگان از جمله دعاوی مربوط به استاندارد محسوب می‌شود. زیرا ماده ۱۵ قانون حمایت از

حقوق مصرف‌کنندگان به شرح ذکر شده، وزارت صنعت، معدن و تجارت را به صورت مطلق مکلف نموده بود به منظور اجرای مقررات این قانون و سایر قوانین و مقرراتی که موضوع آن‌ها به طور صریح یا ضمنی حمایت از حقوق مصرف‌کننده بوده است، از طریق بازرسان سازمان‌های ذی ربط خود، فعالیت اشخاص حقیقی و حقوقی موضوع این قانون را نظارت و بازرسی کند و در صورت مشاهده تخلفات مربوط که تخلفات مرتبط با علامت استاندارد نیز در زمره آن‌ها قرار دارد، مراتب را جهت رسیدگی به سازمان تعزیرات حکومتی گزارش دهد. در حالی که پیش از تصویب قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان ماده ۹ قانون اصلاح قوانین و مقررات موسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران مصوب ۱۳۷۱ مرجع رسیدگی به تخلفات مربوط به علامت استاندارد را دادگاه صالح تعیین کرده بود. بنابراین در پی لغو ماده ۱۵ قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان، در صورت وقوع این گونه تخلفات، باید بر اساس ماده ۹ ذکر شده اقدام گردد و انجام وظیفه تعیین شده در ماده ۱۵ قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت در جهت حمایت از حقوق مصرف‌کننده و رسیدگی سازمان تعزیرات به موضوع نیز منتفی خواهد بود.

جمع‌بندی و ملاحظات

مطابق ماده ۹ قانون اصلاح قوانین و مقررات موسسه استاندارد هرگاه اجرای استاندارد در مورد کالاهایی اجباری اعلام شود، پس از انقضای مهلت‌های مقرر، تولید، تمرکز، توزیع و فروش این گونه کالاها با کیفیت پایین‌تر از استاندارد مربوط یا بدون علامت استاندارد ایران ممنوع خواهد بود و در صورت رعایت نکردن موارد ذکر شده افراد متخلف با توجه به شرایط ارتکاب تخلف، دفعات و مراتب جرم، پس از صدور حکم در محاکم صالحه به تحمل مجازات‌های تعیین شده محکوم خواهند شد. بنابراین مرجع رسیدگی در موارد مزبور محاکم صالح خواهند بود. اما ماده ۶۲ قانون سیاست‌های کلی اصل ۴۴ شورای رقابت را تنها مرجع رسیدگی به رویه‌های ضد رقابتی تعیین کرده و شورای مزبور را مکلف نموده است رأساً و یا براساس شکایت

هر شخصی، اعم از حقیقی یا حقوقی از جمله انجمن‌های حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان موضوع را بررسی کند و تحقیق درخصوص رویه‌های ضد رقابتی را آغاز نماید و در چارچوب ماده (۶۱) این قانون تصمیم بگیرد. بر اساس ماده ۶۲ این قانون مرجع رسیدگی به رویه‌های ضد رقابتی، شامل نشان دادن کالا یا خدمت با کیفیت، مقدار، درجه، وصف، مدل یا استاندارد خاص به صورت غیرواقعی شورای رقابت است. بنابراین گرچه در قانون راجع به استانداردهای اجباری که در نظام حقوقی کشور وجود داشت، محاکم صالحه و به بیان دیگر دادگاه‌های صالح برای رسیدگی به دعاوی مربوط به استانداردهای اجباری تعیین شده بود، این قانون مرجع دیگری را برای بررسی و تحقیق راجع به این موضوع تعیین کرده است. در حالی که ممکن است در مواردی عدم رعایت الزامات مربوط به استانداردهای اجباری به استفاده از رویه‌های ضد رقابتی منجر نشود.

بررسی مواد قانونی راجع به رسیدگی به دعاوی مربوط به استاندارد نشان می‌دهد که با لغو ماده ۱۵ قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان موضوع تعیین سازمان تعزیرات حکومتی به عنوان مرجع رسیدگی به دعاوی مربوط به حمایت از حقوق مصرف‌کننده و رفع ابهام ایجاد شده در این ماده نسبت به مرجع رسیدگی به تخلفات مربوط به حمایت از حقوق مصرف‌کننده و استاندارد، برای رسیدگی به دعاوی مصرف‌کنندگان در قوانین مختلف دو مرجع به شرح فوق تعیین شده است. در این زمینه مطالب زیر قابل ذکر است:

(۱) با توجه به این نکته که قانون اصلاح قوانین و مقررات موسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران مصوب ۱۳۷۱ به موضوعات مرتبط با استاندارد اجباری و تعیین مرجع رسیدگی به دعاوی مرتبط با استانداردهای اجباری پرداخته بود، گنجانیدن موضوع عرضه کالا و یا خدمت مغایر با استانداردهای اجباری اعلام شده توسط مراجع ذی صلاح در این قانون توسط قانونگذار این ابهام را ایجاد کرده است که آیا مصرف‌کنندگان نیز در موارد ذکر شده می‌توانند از شورای رقابت به عنوان مرجع صالح درخواست رسیدگی نمایند یا اینکه حسب مورد باید در دادگاه‌های

صالح اقامه دعوا کنند. ضرورت دارد برای رفع ابهام در این زمینه در ادامه مطالب ذکر شده درباره عرضه کالا و یا خدمت مغایر با استانداردهای اجباری کشور جمله‌ای با این مضمون افزوده شود که: مرجع صالح برای رسیدگی به دعاوی مصرف‌کنندگان در این گونه موارد که در زمره اعمال ضد رقابتی قرار دارند، شورای رقابت است؛ اما پس از رسیدگی شورا به شکایت و اثبات عمل ضد رقابتی مورد نظر در این شورا مصرف‌کنندگان می‌توانند جبران خسارت وارد شده به خود را از دادگاه عمومی صالح مطالبه نمایند.

(۲) به نظر می‌رسد قانونگذار در زمان تدوین متن نهایی قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان با غفلت از مواد ۶ و ۹ قانون اصلاح قوانین و مقررات موسسه استاندارد راجع به اعلام استانداردهای اجباری، ضمانت‌های اجرایی مربوط به تخلف از اجرای الزامات قانونی پیش‌بینی شده راجع به رعایت استانداردهای اجباری و مرجع رسیدگی به این تخلفات که در ماده ۹ آن قانون محاکم صالحه تعیین شده بود، به قانونگذاری پرداخته بود و سازمان تعزیرات حکومتی را مرجع رسیدگی به تخلفات مربوط به حمایت از حقوق مصرف‌کننده، از جمله رعایت نکردن الزام قانونی برای استفاده از علامت استاندارد نسبت به کالاهای مشمول استاندارد اجباری تعیین کرده بود. قانونگذاری به این شیوه موجب شد تا تعیین مرجع صالح برای رسیدگی به تخلفات قانونی عرضه‌کنندگان و تولیدکنندگان در مورد ذکر شده مبهم و دشوار جلوه کند. اما با لغو ماده ۱۵ قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان بر اساس ماده ۵۹ قانون اصلاح قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۹۲ این ابهام رفع شد. از این رو در شرایط فعلی با استناد به ماده ۹ قانون اصلاح قوانین و مقررات موسسه استاندارد و همچنین قوانین و مقررات راجع به آیین دادرسی این دعاوی، دادگاه‌های عمومی برای رسیدگی به دعاوی مربوط به استاندارد صلاحیت دارند و می‌توانند پس از طرح کیفرخواست دادسرا در دادگاه و اثبات جرم، به صدور حکم مبادرت نمایند. بنابراین در شرایط کنونی پس از طرح شکایت از سوی مصرف‌کنندگان زیان‌دیده و رسیدگی مقدماتی به شکایت در

دادسرای عمومی در شهرستان‌های کشور و در شهر تهران در دادسرای جرایم پزشکی و دارویی که به دعاوی مربوط به استاندارد نیز می‌پردازد، در صورت صدور کیفرخواست، پرونده‌های تشکیل شده برای رسیدگی ماهوی و صدور حکم به دادگاه‌های عمومی صلاحیتدار ارجاع داده می‌شود.

توصیه‌های سیاستی

برای استفاده از قوانین موجود در نظام حقوقی کشور درباره استانداردهای ملی ایران و رعایت استانداردهای اجباری برای حمایت مطلوب از مصرف‌کنندگان توصیه‌های زیر قابل ذکر است:

(۱) تلاش توسط سازمان ملی استاندارد با همکاری کمیسیون اجتماعی مجلس شورای اسلامی برای گنجاندن مواد قانونی مربوط به استاندارد مانند موارد پیش‌بینی شده در ماده ۳۳ و ۴۵ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی در طرح قانونی در دست بررسی در مجلس شورای اسلامی برای رفع ابهام و جلوگیری از رجوع به مواد قانونی پراکنده در قوانین مختلف.

(۲) در ادامه مطالب ذکر شده در قانون سیاست‌های کلی اصل ۴۴ درباره عرضه کالا و یا خدمت مغایر با استانداردهای اجباری کشور در بند "ز" ذیل ماده ۴۵ این قانون جمله‌ای با مضمون زیر درج شود: «مرجع صالح برای رسیدگی به دعاوی مصرف‌کنندگان در این گونه موارد که در زمره اعمال ضد رقابتی قرار دارند، شورای رقابت است؛ اما پس از رسیدگی شورا به شکایت و اثبات عمل ضد رقابتی مورد نظر در این شورا، مصرف‌کنندگان می‌توانند جبران خسارت وارد شده به خود را از دادگاه عمومی صالح مطالبه نمایند.»

(۳) در طرح در دست بررسی در مجلس شورای اسلامی برای اصلاح قوانین و مقررات راجع به سازمان ملی استاندارد گنجانندن تبصره ذیل ماده ۵۲۵ قانون مجازات اسلامی به عنوان تبصره ۴ ذیل ماده ۹ قانون اصلاح قوانین و مقررات موسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران مصوب ۱۳۷۱ مورد توجه قرار گیرد تا افزون بر عدم کاربرد علامت

۸. برای مطالعه راجع به وظایف و اقدامات موسسات استاندارد هند و انگلستان ر.ک.

<http://www.bis.org.in/bs/bsindex.htm> (last visited: ۲۰۱۲/۰۵/۲۶)

<http://www.bsigroup.com/en/> (last visited: ۲۰۱۲/۰۵/۲۶)

۹. برای آگاهی از اظهار نظر کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی درباره طرح مورد نظر ر.ک.

<http://rc.majlis.ir/fa/report/show/۸۰۸۸۴۲> (last visited: ۲۰۱۲/۰۷/۲۱)

۱۰. برای مطالعه بیشتر در این زمینه و آگاهی از متن کامل مصوبه مورد نظر ر.ک.

<http://www.dolat.ir/Nsite/FullStory/News/?Serv=O&Id=۲۰۷۴۸۳> (last visited: ۲۰۱۱/۱۲/۱۲)

۱۱. سایر وظایف قانونی این سازمان در زمینه استاندارد عبارت‌اند از: انجام تحقیقات به منظور تدوین استاندارد، ارتقای کیفیت کالاهای تولید داخلی، کمک به بهبود روش‌های تولید و کارآیی صنایع، ترویج استانداردهای ملی و آزمایش و تطبیق نمونه کالا با استانداردهای مربوط، اظهار نظر مقایسه‌ای و صدور گواهینامه‌های لازم.

۱۲. برای آگاهی از عملکرد این سازمان در زمینه تدوین استانداردهای ملی ر.ک.

<http://isiri.org/Portal/Home/ShowPage.aspx?Object=News&CategoryID=a۱۴۸cb۳۶-۰f۸c-۴c۵a-aeb۴-b۸۰۲۳۸a۳fd۱&WebPartID=b۳۲۹e۸b۰-d۱۰۳-۴f۰f-۸۷۱b-۷۱b۴۲۴۲۲۹e۶&ID=۱a۶۱۸abb-۱ec۶-۴c۲b-a۸۲۳-f۲ef۷۲fcb۷۰d> (last visited: ۲۰۱۱/۱۰/۱۵)

۱۳. طبق ماده ۶ قانون اصلاح قوانین و مقررات موسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران شورای عالی استاندارد مرجع تصویب اجباری بودن استاندارد است. ترکیب شورای عالی استاندارد در ماده ۱۹ این قانون و اصلاحیه بعدی آن تعیین شده است.

۱۴. برای دریافت اطلاعات بیشتر در این زمینه و آگاهی از برنامه‌های اجرا شده و عملکرد سازمان در موارد مزبور ر.ک.

<http://std.isiri.org/jadidf/newpage/pdf/annul/barnam-eye۴۸۷۱۱۱۳.pdf> (last visited: ۲۰۱۱/۱۲/۱۲)

<http://www.isiri.org/Portal/Home/ShowPage.aspx?Object=News&CategoryID=a۱۴۸cb۳۶-۰f۸c-۴c۵a->

استاندارد ایران، جعل علامت استاندارد ایران و مجازات آن نیز در ماده مربوط درج شود و ضمانت‌های اجرایی مربوط به تخلفات راجع به عدم استفاده از علامت استاندارد ملی ایران برای کالاهای مشمول استاندارد اجباری و همچنین جعل علامت مزبور و در واقع سوء استفاده از علامت استاندارد به منظور القاء شبهه در کیفیت تولیدات نیز در یک ماده مشخص گردد.

پی‌نوشت

۱. برای آگاهی از پیش‌نویس این سند رجوع کنید به:

<http://std.isiri.org/jadidf/newpage/second%۲۰final%۲۰edition%۲۰sanad%۲۰standardsazi%۲۰with%۲۰tables.pdf> (last visited: ۲۰۱۲/۱۱/۲۱)

۲. <http://rc.majlis.ir/fa/law/show/۷۹۸۷۲۱> (last visited: ۲۰۱۱/۱۲/۱۲)

۳. برای تدوین استانداردهای ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی مؤسسه‌ای تأسیس شده‌اند. این موسسات متون استانداردهای تدوین شده را پس از تصویب منتشر می‌کنند. برای آگاهی از فعالیت‌های برخی از این موسسات ر.ک.

<http://bis.org.in/> (last visited: ۲۰۱۲/۰۵/۲۶)

http://www.ehow.com/about_۵۱۶۲۸۱۰_ce-mark-mean.html (last visited: ۲۰۱۲/۰۶/۰۶)

<http://www.iso.org/iso/about.htm> (last visited: ۲۰۱۲/۰۶/۰۵)

۴. استاندارد ذکر شده مقررات مربوط به نحوه ارائه متون استانداردهای ملی را تعیین کرده است. برای آگاهی از این مقررات ر.ک.

<http://www.isiri.org/portal/files/std/۵.pdf> (last visited: ۲۰۱۲/۰۷/۱۰)

۵. Standardization

۶. برای آگاهی از تعریف انواع استاندارد و تعاریف اصطلاحات مربوط به استانداردسازی در سازمان استاندارد ایران ر.ک.

<http://www.isiri.org/Portal/File/ShowFile.aspx?ID=bbaec۵۸e-b۱۷c-۴۶۴۱-۹۰۶۲-۱a۳۹۳۷۹۴۱۴۹e> (Last visited: ۲۰۱۲/۰۶/۰۹)

۷. برای آگاهی از متن کامل این قانون ر.ک. روزنامه رسمی، شماره ۱۳۹۹۵، مورخ ۱۳۷۲/۱/۸.

<http://rc.majlis.ir/fa/law/show/۷۹۸۷۲۱> (last visited: ۲۰۱۱/۱۲/۱۲)

<http://rc.majlis.ir/fa/report/show/۸۰۸۸۴۲> (last visited: ۲۰۱۲/۰۷/۲۱)

http://std.isiri.org/jadidf/newpage/pdf/annul/barnam_eyeye۴۸۷۱۱۱۳.pdf (last visited: ۲۰۱۱/۱۲/۱۲)

<http://www.bis.org.in/bs/bsindex.htm> (last visited: ۲۰۱۲/۰۵/۲۶)

<http://www.bsigroup.com/en/> (last visited: ۲۰۱۲/۰۵/۲۶)

<http://www.dolat.ir/Nsite/FullStory/News/?Serv=O&Id=۲۰۷۴۸۳> (last visited: ۲۰۱۱/۱۲/۱۲)

http://www.ehow.com/about_۵۱۶۲۸۱۰_ce-mark-mean.html (last visited: ۲۰۱۲/۰۶/۰۶)

<http://www.isiri.org/Portal/File/ShowFile.aspx?ID=bbaec۵۸e-b۱۷c-۴۶f۱-۹۰۶۲-۱a۳۹۳۷۹f۱f۹e> (Last visited: ۲۰۱۲/۰۶/۰۹)

<http://www.isiri.org/portal/files/std/۵.pdf> (last visited: ۲۰۱۲/۰۷/۱۰)

<http://www.isiri.org/Portal/Home/ShowPage.aspx?Object=News&CategoryID=a۱۴۸cb۳۶-۰f۸c-۴c۵a-aeb۴-b۸۰۲۳۸a۳fd۱&WebPartID=b۳۲۹e۸b۰-d۱۰۳-۴f۰f-۸۷۱b-۷۱b۴۲۴۲۲۲۹e۶&ID=۱a۶۱۸abb-۱ec۶-۴c۲b-a۸۲۳-f۲ef۷۲fcb۷۰d> (last visited: ۲۰۱۱/۰۸/۱۷)

<http://www.iso.org/iso/about.htm> (last visited: ۲۰۱۲/۰۶/۰۵)

aeb۴-b۸۰۲۳۸a۳fd۱&WebPartID=b۳۲۹e۸b۰-d۱۰۳-۴f۰f-۸۷۱b-۷۱b۴۲۴۲۲۲۹e۶&ID=۱a۶۱۸abb-۱ec۶-۴c۲b-a۸۲۳-f۲ef۷۲fcb۷۰d (last visited: ۲۰۱۱/۰۸/۱۷)

۱۵. برای آگاهی از مواد قانونی مندرج در این کتاب ر.ک. روزنامه رسمی، شماره ۱۴۹۴۹، مورخ ۱۳۷۵/۴/۴.

منابع

روزنامه رسمی، شماره ۱۳۹۹۵، مورخ ۱۳۷۲/۱/۸.

روزنامه رسمی، شماره ۱۴۹۴۹، مورخ ۱۳۷۵/۴/۴.

قانون اصلاح قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۹۲.

قانون اصلاح قوانین و مقررات موسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران مصوب ۱۳۷۱.

قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و اجرای سیاستهای کلی اصل چهارم و چهار (۴۴) قانون اساسی مصوب ۱۳۸۶.

قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان مصوب ۱۳۸۸.

قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵.

قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۸۲.

<http://bis.org.in/> (last visited: ۲۰۱۲/۰۵/۲۶)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی